

Beállítottam őket, ahogy szerettem volna. Gyorsan dolgoztam, mert nyughatatlanok voltak, nem bírtak mozdulatlanok maradni. Folyton ránéztek. A festmény nem rossz, de nem sikerült igazából elkapnom őket. Félig-meddig sem.

Nem jó. Használhatatlan. Nem sikerült elkapnom semmit. A sikolyok még mindig ott vannak.

5. részlet

A festmény énekel.

Fordította: *Bethlenfalvy Ádám*

Fogságban. A Kerekasztal Színházi Nevelési Központ foglalkozása. Résztvevők: a Sashalmi Tanoda diákjai. *Erdély Máttyás felvétele*

Fogságban

a Kerekasztal Színházi Nevelési Központ színházi nevelési programja 1-2. osztályos gyerekeknek Andersen A császár új ruhája című meséje nyomán

A foglalkozás fókuszában a hatalom, hatalmaskodás témaköre áll.

A közös játék során a hatalom különböző aspektusait tapasztalják meg a gyerekek – anélkül, hogy szerepet váltanának, olyan szituációkba kerülnek, ahol mind a hatalomban lévő illetve hatalmat gyakorló, mind pedig a hatalomnak kiszolgáltatott emberek helyzetében próbára tehetik magukat.

A programot a 2006/2007-es évadban mutatta be a társulat. (A játék a 2007-es Országos Gyermekszínházi Szemlén a főváros különdíját kapta „kiváló színházi nevelési produkció” címen.)

A Kerekasztal Színházi Nevelési Központ munkatársaiként először vettük a bátorságot, hogy olyan komplex foglalkozást hozzunk létre, melynek közönségét egészen kicsik, az általános iskolák 1-2. osztályai adják. Alapanyagként Andersen A császár új ruhája című meséjét választottuk. A munka kezdetekor a következő szakmai kérdésekben állapodtunk meg:

1. A játék a hatalom, hatalmaskodás témakörét igyekszik majd vizsgálat tárgyává tenni.
2. Egy lényeges ponton megváltoztatjuk a mesét: a kisfiút, aki a történet végén ki meri mondani, hogy „a császár meztelen!”, a mi változatunkban nem ünneplik bátor tettéért, hanem a császár katonái el-

fogják és börtönbe zárják (a börtönben ülő, saját történetét mesélő kisfiú mint központi kép vezérelte gondolkodásunkat).

3. A tér, melyben a közös játék zajlik, nem más, mint a börtön, ahol a kisfiú raboskodik.
4. A néző-résztvevő gyerekeket minden eddigi kísérletünknel közelebb engedjük magunkhoz a játék során: sőt, közöttük játszunk a színjátékos részeket is. Ezért a színészi játékmód bizonyos elemeiben hasonlatos lesz a gyerekek mintha játékához, alig válik el a gyerekek létezésétől, játékától.
5. Szándékunk volt továbbá, hogy kellékként nagyon egyszerű tárgyakat használunk majd: olyanokat, amelyek a környezetet is jól jellemzik, valamint a történet megjelenítése során is segítségünkre lehetnek.
6. A történethez kapcsolódó képi világ (a kastély, a börtönzárka, a szűk folyosók stb.) és az ahhoz kapcsolódó emocionális tartalmak (vízcsöpögés, fémek nyikorgása, szagok) elsősorban a gyerekek fantáziájában, belső képként jelenjenek meg –, a színészek ebben támogatják majd őket.
7. Életkori sajátosságaikat figyelembe véve ne léptessük ki-be a gyerekeket a szerepükből: lehetőleg a foglalkozás teljes időtartama alatt szerepben dolgozzanak, még akkor is, amikor valójában nézők.
8. Mivel tapasztalataink szerint az együttjátszást is tanulni kell a gyerekek zömének, a játékban arra is koncentrálnunk, hogy játszótársaink olyan csoportos játékművekre jussanak, amiktől máskor is lesz kedvük közösen történeteket eljátszani. Az ezzel kapcsolatos szabályokról is tanulunk az együtt töltött délelőtt során.

Forgatókönyv-vázlat

A játékon 1-2. osztályosok vesznek részt, a szokásokhoz híven teljes osztályok.

A játék a színészek és a gyerekek egy szőnyegen körbeülnek (külső, „semleges tér”) és megbeszélik a délelőtti menetet, felajánlják a közös színházi játék lehetőségét.

A színészek meséje a császárról, akit csak a ruhák érdekelnek (narráció).

A gyerekek és a színészek egyidejű szerepbelépése: mindannyian gyerekeket játszanak, akik elhatározzák, hogy a császárból csúfot űznek, nevetségessé teszik az alattvalók előtt. Ennek módját a néző-résztvevő gyerekek találják ki.

A színészek narrációja az akció következményeiről: a császár börtönbe vetette a mókát kieszelő társaságot.

Narráció és színházi jelenet következik: egy anya sikertelen kapcsolatteremtési próbálkozása bezárt gyermekével. Egy marcona börtönőrt és az anyát látjuk.

Ezután ismét jelenet, melyben egy elzárt fiút látunk, aki a szokásos napi séta során – a börtönudvaron – egy kis üzenetet igyekszik kijuttatni (átdobni a börtönfalon), hátha eljut a szüleihez. A börtönőr durván közbelép, megakadályozza őt.

Narráció, melynek során a résztvevők is a bezárt gyerekek szerepébe lépnek és – a „ napi sétát követően” – visszatérnek zárkájukba.

Ekkor lépnek be a színházi térbe, ahol egy megkötözött gyereket találnak. Ez a fiú azonos az Andersen-mese kisfiújával, aki azt kiáltotta, hogy „a császár meztelen”.

(A gyerekek rendre segítenek a fiúnak: kikötözik, majd kifaggatják, hogy miért került ide.)

A fiú elkezd mesélni történetét, amiben a gyerekek ráismerhetnek vagy megismerkedhetnek a mesével (ebben a gyerekek tudása meglehetősen különböző: néhányan ismerik az Andersen-történetet, gyakran vannak olyanok, akik látták rajzfilmként, másoknak teljesen új. Ezért e szakasznak többek között az is a célja, hogy a gyerekek tudását közel azonos szintre hozza a mese kapcsán). A fiú meséjének megjelenítését időnként a térben lévő tárgyak animációja segíti, esetenként pedig a gyerekek is szerepbe lépnek (eljátsszák például a fiút elfogó és bezáró őrséget), közreműködnek annak megjelenítésében.

A gyerekek azon töprengenek, hogyan eshet meg az, hogy a császár meztelenül megy az emberek közé. Az egyik színész-drámatanár – mint gyerek – javaslatára színházi jelenetben mesélik el a színészek a mese e szakaszát: ahogyan a takácsok az orruknál fogva vezetik az udvart.

Ezután egész csoportos improvizáció következik arról, ahogyan az udvaroncok mesélnék a császárnak a készülő új ruháról, amit már ők maguk megtekintettek, s amit a császár csak ezután fog látni.

A gyerekek kisebb csoportokban a színészek köré gyűlnek és azon töprengenek, hogy vajon miért hazudott mindenki, miért nem mondtak igazat a császárnak. A beszélgetés játékba, improvizációba is átfordul: a császár környezetében élő emberekről játszanak a gyerekek.

A kis csoportos játékokat az őr (színész-drámatanár „külső” szereplőként, tehát jelmezben) belépése szakítja meg: felháborítja a rendetlenség, de főként az, hogy kiszabadították a fiút (esetenként ezt nem veszi észre, ha pl. a gyerekek úgy döntenek, hogy a kötözéshez használt anyagokat a kezük ügyében tartják azért, hogy ha bejönne az őr, akkor gyorsan vissza tudják tenni azokat a fiúra, hátha sikerül becsapni az őrséget). Megpróbálja kideríteni, ki tette. Sorakozó, indulás a „szokásos sétára”.

A színházi térből kilépve a színészek arra kéri a gyerekeket, hogy „míg a séta tart, tegyék le szerepeiket, pihenjenek, tartsanak egy kis szünetet a játékban”.

A játék második része ismét a külső teremben veszi kezdetét. Itt a felnőttek emlékeztetik a gyerekeket azokra a szabályokra, amiket érdemes betartani és felhívják a figyelmet olyan játékszabályokra is, melyeket a játék során vezettek be, korábban nem említettek, de a gyerekek minden esetben könnyen alkalmaztak. Ez a következő: amikor egy színész jelmezt ölt magára, akkor olyan szereplőt játszik, aki kívülről érkezik hozzánk és minden esetben valóban azt a figurát jeleníti meg, akit a jelmez jelöl és akinek nevezük. Ha nem vesz magára külön jelzést, akkor továbbra is egy gyerek a sok közül, aki éppen eljátszik egy másik embert. Ugyanígy fordítva is érvényes: „Ha például Zsuzsa a jelmezét felöltve örként szól hozzánk, majd kimegy és visszatér a jelzése nélkül, akkor ő ismét közülünk való gyerek.” Azért tartjuk fontosnak a játék e pontján, hogy erre külön felhívjuk a figyelmet, mert a második részben sokkal többször használjuk ezt a formát – érdemes tudatosítani a gyerekekben.

Narráció következik, ami a szabályok világából visszavezeti a gyerekeket a mesei keretbe: az örök beszélgetését „idézik fel” a színészek, amit a gyerekek séta közben hallgattak ki. Eszerint a császárnak már semmi és senki sem szent, hiszen a saját dajkáját is bezárta...

A cellába visszatérve a gyerekek megpillantják, hogy a sarokban egy öregasszony üldögél. Szinte minden alkalommal „felismerik” benne a dadust. Beszélgetnek vele, kérdezzétek. A dadus elmeséli, hogy azért zárták be, mert nem tűrhette, hogy a császár városszerte azt híreszteli magáról, hogy „milyen jó gyerek volt; bezzeg a mai gyerekek...”. Erre a piacon ő is elmesélt néhány történetet az embereknek, hadd emlékeztesse őket, miket művelt a császár gyerekként. A dajka a gyerekeknek is elmond néhány esetet: színházi jelenetként idézi meg, mikor a császárfi a szobájába záratta őt, mert nem azt kapott reggelire, amit akart; egész csoportos improvizációként, beépített gyakorlat formájában (örjáték) jelenik meg az az emléke, amikor a császár gyerekként csalt a játékokban. (A gyerekek császár iránt érzett haragja ekkor rendre a tetőfokára hág.)

A dajka felajánlja a gyerekeknek, hogy megpróbálja kiszabadítani őket a börtönből. Mivel ismer egy titkos járatot (a múltból, mikor gyakran itt lent bújócskázott a még gyerek császárral), fel tudja őket vezetni a palotába. A járat túlsó vége a császár öltözőszobájában van.

Ahhoz, hogy ki tudjunk jutni a cellából és a titkos járathoz osonhassunk, valahogyan túl kell járni az őr eszén. Csak az erőnket bevetve nem bánhatunk el vele, mert fegyvere van, a közelben más örök is járhatnak, így több kell annál, mintsem hogy „bejön és leütjük”. Gyakran olyasmit találnak ki a résztvevők, hogy valamilyen csellel csaljuk beljebb az ajtótól és itt bent üssük le, kötözzük meg. (Ha a gyerekek képesek a gyors összefogásra, hamar ki tudnak szabadulni, ha nagyon széttartóak, akkor akár több próbálkozásra is sor kerülhet. Hogy mit tekintünk sikeresnek, azt az őr játszó színész-drámatanár dönti el.)

A dadus vezetésével kisurrannak a cellából, majd a színész-drámatanárok narrációja és a gyerekek fantáziájából előhívott képek segítségével képzeletükben megteremtik a föld alatti labirintus-rendszert, melyen keresztül elindulnak a palotába, a császár öltözőszobája felé.

Útközben találkoznak a kincstárnokkal (akinek figurája az első rész azon színházi jelenetéből lehet ismerős a gyerekeknek, amikor a színészek eljátszották, ahogyan a takácsok „megvezetik” az udvaroncokat), akit először kilehetnek (színházi jelenet), majd beszélhetnek vele és valahogyan (erőszakkal vagy fuffanggal) megszerezhetik tőle a kiürült kincseskamra utolsó őrzött tárgyait: három fekete követ. Ezekről kiderül, hogy évszázadok óta itt őrzik; már a császár felmenői is vigyázták, de mára már nem tudni, mire jók.

A szökés következő állomása az öltözőszoba.

A drámatanárok narrációját követve a gyerekek magukat öltöztetőbabáknak álcázva besurrannak a szobába és így próbálják először kihallgatni a császárt és öltöztetőjét (jelenet, amiből azt is megtudjuk, hogy egyetlen őr sincs a palotában, mert a király parancsára mind a főtérre mentek, ahol a nép összegyűlt és gúnydalokat énekelnek a császárról), majd – miután a császár leleplezi őket – kapcsolatba lépnek a császárral. Ez – a gyerekek vérmérsékletétől és problémamegoldó kultúrájától függően – a szóbeli kommu-

nikációtól a tettegességig terjedő eszközökkel történik. Ha a gyerekek megmutatják a fekete köveket a császárnak, minden erővel igyekeznek megszerezni tőlük. Hogy sikerül-e és hogyan, az változó.

Miután a császárt megfosztják hatalmától, kiszabadulnak a palotából. A színházi térből kilépve a sikertől felhevült gyerekekkel a színészek még néhány percre leülnek arra a szőnyegre, ahol először beszélgettek velük és elmesélik a történet befejezését (valahogy így, a szöveg nem teljesen kötött):

„A gyerekek boldogan szaladtak végig a kijárathoz vezető folyosón. A palota hatalmas tölgyfaajtaja azonban megállásra készítette őket. Felágaskodtak, hogy elérjék a kilincset, majd minden erejüket összedva nekiveselkedtek a súlyos tölgyfaajtónak és megpróbálták kinyitni. A súlyos szerkezet először nem mozdult, de aztán nehézkes nyikorgással lassan megnyílt. A gyerekek azt sem tudták, hová legyenek örömükben, mikor először szippantották be a szabadság illatát... Futásnak eredtek, egyenesen a főtér felé tartottak. Az elől szaladók egyszer csak megtorpantak. Meglátták, hogy hatalmas tömeg közeledik feléjük. Már-már szétfutottak, hisz arra gondoltak, hogy tán a katonaság tér vissza, mikor az elől állók közül valaki észrevette, hogy ezek nem a király emberei, hanem a szülei. Odafutottak hozzájuk, egymás nyakába borultak, ölelkeztek, puszkodtak. Visszatértek a főtérré, ahol már a sok katonától sem kellett félni, mert eddigre mind egy szálíg álltak a nép oldalára.

Csaptak akkora ünnepséget, hogy az örömük az egekig ért. Ettek, ittak, mulattak...

Egyetlen fiú volt, aki nem táncolt és nem énekelt: ő egy hatalmas tölgyfa alatt üldögélt, a kezében három fekete kő... És csak töprengett, töprengett... Nem hagyta nyugodni a kérdés: vajon mi lehet az a nagy titok, ami bennük lakik, ami miatt úgy őrzik és a császár is annyira szerette volna visszakapni.”

A színészek búcsúzásképpen arra kéri a gyerekeket, hogy ha lesz kedvük gondolkodni rajta, találják ki azt az újabb mesét, amiből megismerhetjük a kövek történetét, megtudhatjuk a titkukat. (Gyakran kapunk gyönyörű rajzokat, amik erről mesélnek vagy éppen a foglalkozás egy-egy pillanatát idézik fel...)

Fogságban. A Kerekasztal Színházi Nevelési Központ foglalkozása. Résztvevők: a Sashalmi Tanoda diákjai. Erdély Mátvás felvétele

Színész-drámatanárok: Bethlenfalvy Ádám, Hajós Zsuzsa, Lipták Ildikó, Nyári Arnold
Jelmez: Szabó Zsuzsa. Díszlet: Braun Orsolya. Rendezte: Perényi Balázs

A játékot 2008 júniusáig játssza a társulat.

Lipták Ildikó

Fogságban – egy lebilincselő előadás

Február 9-én, délután elsőként érkezem a pécsi I. sz. Gyakorló Általános Iskolába: megkérdezem, hol lesz a Kerekasztal Társulás előadása, majd beülök az üres osztályterembe. A játékeret csak a földre fektetett, szürke kövezetet mintázó szivacsok jelzik, mellette pedig néhány szék a tanár nénik és a szakmai érdeklődők számára. Aztán megérkeznek a színész-drámatanárok is: Hajós Zsuzsa, Lipták Ildikó, Bethlenfalvy Ádám és Nyári Arnold. Pécsi turnéjukon három nap alatt hatszor játsszák a Fogságban című előadást, én pont a hatodik, összességében a kereken századik foglalkozásnak lehetek szemtanúja. „Külsősként”, mint színházbarát, drámából érettségizett diák újságíró.

Egy óra előtt pár perccel már zsvivaj hallatszik be a terembe: megérkeztek a darab további szereplői, a 7-8 éves gyerekekből álló osztály. Ekkora már mi, érdeklődők elhelyezkedtünk székeinken, de a színészek gyorsan szólnak nekünk, hogy jobb lenne, ha kimennénk mi is. Tudniillik most éppen a börtönben ülünk, a darab pedig szabadlábon, azaz a termen kívüli kis előtérben kezdődik.

Amint a színészek kilépnek a teremből, a gyerekek elhallgatnak, szófogadóan lerugdossák magukról a cipőiket és tágra nyílt szemekkel hallgatják az előadás „játékszabályait”. Mindenki lelkesen bólogat arra a kérdésre, hogy jártak-e már színházban, az egyik fiú bekiabálja, hogy ő bizony mindent tud róla, az ő apukája színész. Aztán a drámatanárok mesélni kezdenek, elindul a játék.

Az előadást egy Andersen-mese, A császár új ruhája alapján rendezték. A történetben a fényes császárnak a takácsok olyan csodás anyagból szőnek ruhát, amely a buta emberek számára láthatatlan. A takácsok persze csalók, de senki nem meri bevallani, hogy nem látja a ruhát, nehogy a butaságára fény derüljön. Ennek pedig az a vége, hogy a császár pucéran vonul végig a főutcán. Az előadás ennél a pontnál folytatja a mesét: azt a fiút, aki kinevette a császárt, börtönbe vetik, a gyerekek pedig megpróbálják őt kiszabadítani.

A cselekményváz tehát adott, viszont a darab részleteit a gyerekek ötletei alapján játsszák el, közösen. Ehhez a kicsik kreativitására, határtalan képzelőerejére van szükség. Csak egy példa az általam látott előadásból: a gyerekek úgy akarták felidegesíteni a császárt, hogy egy idomított tyúkot rejtenek abba a zsákba, melybe a nép adóját szedik, és amikor az uralkodó az aranyait majd a raktárban vizsgálja, a tyúk kiszabadul a zsákból, ráül a császár fejére, és rápottyant egy tojást.

Fontos, hogy a színészek tudjanak reagálni a gyerekek ötleteire, hiszen az ezek alapján létrejövő rövid improvizációk gördítik előre a történetet. Érdekes volt látni az osztály felépítését a szerint, hogy ki vállal aktívan szerepet az előadásban, és ki az, aki inkább csöndesen meghúzódik a tömegben. Néhány örömozgó fiú mindig fel akarta hívni magára figyelmet, bekiabáltak, sőt volt olyan is, aki rohangu, néha fején állt az előadás közben. A lányok valamivel visszahúzódóbbak voltak, nem oldódtak föl olyan könnyedén. A színészek viszont próbáltak mindenkire odafigyelni, kb. 20 tanulót kellett megmozgatniuk a darab folyamán. A csöndesebb gyerekektől külön megkérdezték, hogy szerintük mi volna jó megoldás az aktuális problémára, azok pedig örömmel súgták a színészek fülébe az ötleteiket. Jó volt látni, hogy ezek a gyerekek milyen szeretettel fordulnak a felnőttek felé, játék közben követik őket, ha leguggolnak, átölelik a nyakukat...

Viszont egy ilyen délutáni előadáson bizony fárasztó a gyerekeknek folyamatosan koncentrálniuk. A színészeknek nem is volt céljuk, hogy mindenkit erőszakosan bevonjanak a játékba. Inkább pihenésképpen visszarepítették őket a császár gyermekkorába, és a gyerekek a fiatal császárral a kisiskolások körében jól ismert játékokat játszották. Amikor pedig börtönbe kerültek, és eljött a napi séta ideje, valóban lementek az iskolaudvarra levegőzni. Persze még ezek után is akadt néha olyan, aki elszakadt a csoporttól. Azoknak az érdeklődésért volt fontos újra felkelteni, akik az aktívan részt vevő gyerekeket zavarták. Például elég illúzióromboló volt, amikor az egyik gyerek a börtönben az amúgy gondosan elrejtett tévé gombjait nyomkodta vagy egyszerűen kinyitotta azt az ajtót, amiről még pár perce azt mondták, hogy hét lakattal van bezárva.

A legtöbbben mégis teljesen belelétek magukat a szerepükbe. A 7-8 éves korosztályban még olyan mélyen él a mesék világa, hogy pár perc alatt azonosulnak a szereplőkkel, magával ragadja őket a történet. Sokszor az volt az érzésem, hogy mintegy extázisba esve nem tudják vagy inkább nem akarják elkülöníteni a játékot a valóságtól. A szereplők érzelmeit a sajátjukként élik át: a hatalmaskodó császárra valóban mérgesek, kiabálnak vele, amikor csal a játékban, amikor pedig a börtönből szöknek, a börtönőrt igazán meg akarják verni, erősen meg akarják kötni. A drámatanároknak mérlegelniük kell a játék közben, hogy meddig mehetnek el a gyerekek, nehogy túlságosan elszabaduljanak az érzelmeik, nehogy a történet egy nem kívánt vagy teljesen irreális irányt vegyen. Ekkor akár meg is állíthatják a játékot, és megbeszélhetik,

hogyan folytassák tovább. A gyerekeket viszont már akkor is szembesítik a valósággal, amikor a szereplők pár mondatot narrátorként mondanak el, ezzel tudatosítva bennük, hogy a játék csak játék.

A gyerekek alapvetően valóban „csak” játszanak, szórakoznak. A drámatanárok a játékba finoman csempézik bele a színházra nevelést. A gyerekek megismerkedtek a pantomimmal, amikor a császár láthatatlan ruháját készítették, megérintették a képzeletbeli anyagot, meséltek a színéről, mintájáról. Nem zavarta őket, amikor szerepet kellett váltaniuk: egyik percben a börtönbe került gyerekeket játszották, a következőben már a császár katonáit. A jelen történéseibe flashback technikával beágyazták a múlt eseményeit és eljátszották azokat. A történet folyamán kisebb csoportokra osztva is beszélgettek egy-egy színész vezetésével és rövid jeleneteket improvizáltak a „Szerinted ez hogy történhetett?” kérdésre.

Külső szemlélőként más volt a szerepem, mint egy szokványos színházi előadáson, ahol kifejezetten nekem, a közönségnek játszának a színészek. Ezen a foglalkozáson úgy éreztem magam, mintha egy kulcslyukon, titokban kukucskálnék a színészek-gyerekek belső világába. E furcsa helyzetből is érdekes volt megismerkednem a TIE-módszerrel és a drámapedagógusok összetett munkájával.

A valódi közönség a másodikos osztály volt. Lehet, hogy ők csak játéknak fogták fel a foglalkozást, de hosszútávon biztosan maradandó élmény ez számukra, melyből a későbbiekben építkezni tudnak: felnőttként jobban megértik majd a színház nyelvét, érzékenyebben reagálhatnak a színházban – és az életben – zajló folyamatokra.

Zöldi Blanka

Leőwey Gimnázium, 11.C., Pécs

Rabok legyünk vagy szabadok

A Fogságban pécsi turnéjáról, egy színész-drámatanár szemszögéből

Már harmadik napja játszottunk napi két *Fogságban*, és ez alaposan kimerítette a négyfős társaságot. Ez a foglalkozásunk az, aminek a végén eleinte 5-10 percet bambán meredtünk magunk elé, mielőtt elkezdtük átbeszélni azt, ami az előző két és fél órában történt. A bemutató óta eltelt majdnem másfél év, kitanultuk, hogy miként lehet meghallani, amit a 7-8 évesek mondanak, és hogyan lehet ezt azonnal beépíteni a játékba. Komoly tapasztalatokat szereztünk abban is, hogy miként kell úgy figyelni három másik kollégára, hogy ne egymásra taposva hozzunk be új irányokat, kérdéseket, játékokat a történetbe, és hogy a különböző temperamentummal, érdeklődéssel, koncentrációval bíró gyerekek mind egy történet részeseivé válhassanak.

Természetesen hazudnék, ha azt mondanám, hogy ez mindig sikerül. Emlékszem olyan foglalkozásra, ahol annyira megőrültek a gyerekek az általunk kínált szabadságnak és játéklehetőségnek, és olyan vehemenciával kezdtek bele mind a húszan a saját történetükbe, hogy mi csak kapkodtuk a fejünket. A színházi jelenet, az általunk kínált történet már nem is érdekelte őket, mélyen benne voltak a saját játékaikban, mi meg loholtunk utánuk és igyekeztünk megtalálni a közös nevezőt. Utólag kiderült, hogy a csoport kedves emlékként beszélt a foglalkozásról, bennünk viszont maradt hiányérzet, mert a foglalkozás közép-pontjában lévő fogalmat nem sikerült aznap körbejárjunk.

A Blanka által idézett pécsi foglalkozás nem ilyen volt.

A pécsi 1. számú iskolába nem vesznek fel akárkit. Gyakorlóiskola. Ennek minden előnyével és hátrányával. Mi egy napra költöztünk be az egyik másodikos osztályterembe, amit próbáltunk „eltantermetleníteni”, elrejtteni minden olyan dolgot, ami a gyerekek figyelmét eltereli a közös játékról. Ez nem igazán sikerült. A masszív vasállványzaton álló óriás-plazmatévé egy kőmintás szőnyegdarabbal lepleztük, de ez nyilvánvalóan nem ijesztette el azt a fáradt másodikost, aki éppen gombokat akart nyomogatni.

Egy rendkívül szimpatikus tanárnő hozott egy játszani szerető osztályt. Felszabadultak voltak, várták már a találkozást, a délután amúgy is többnyire játszódó nekik. Nekünk színész-drámatanároknak nem hétköznapi a délutáni előadás. Általában napi egy háromórás foglalkozásunk van (előtte beépítéssel, utána pedig bontással), a délután pedig az egyéb munkáké. Nekem komoly energiákat kellett ahhoz mozgósítanom, hogy azon a délutánon megfelelő koncentrációval várjam játszótársainkat. (Talán a desszertet már nem kellett volna bevállalnom az iskola közelében lévő kiváló önkiszolgáló étteremben.) A gyerekek nagyon akartak játszani. Ennél a korosztálynál leginkább az a kérdés, hogy képes-e a színész, a tanár, a TIE-társulat folyamatosan a történetben vizsgált kérdés felé csatornázni a játszani akarást, az érdeklődést, a gyerekek képzeletét.

Arról a délutánról az az emlékem, hogy a gyerekek „lejátszottak” minket. Örömmel nézték a színházi jeleneteket, nagy vehemenciával álltak neki megoldani azokat a problémákat, amelyeket a történet kínált. És óriás erővel rohanták le az őrt, amikor már tényleg ki akartak jutni a börtönből. Ez utóbbi eseményről

a mai napig tart a vita a társulatban, hogy volt-e olyan pont, ahol le kellett volna állítani a játékot vagy sem. Az őrt játszó kollégánk abban a pillanatban kiszolgáltatottnak és magatehetetlennek érezte magát, mi pedig ezt későn vettük észre. Van, amikor a gyerekek fejében összemosódik a játék és a valóság. Mivel az egyik fontos célunk éppen az, hogy vegyék komolyan a fikciót és annak a valósága szerint létezzenek a játékokban, a konkrét esetekben nehéz eldönteni, hogy figyelmeztessük-e gyerekeket, amikor elfelejtik, hogy ez történet, mese, játék.

A gyerekek aznap ebből a dilemmából nem sokat tapasztaltak, kezükbe vették a sorsukat, hatalmat gyakoroltak és mentek tovább a játék kínálta úton, amin újabb elágazásokhoz értek, új szereplőkkel, helyzetekkel találkoztak.

Mi Pécsen is azt szeretnénk volna, ha az osztály a közös játék örömét megélve, cselekedve tanul a hatalomról. Arról, hogy ez a külső szemlélő szerint aznap mennyire sikerült, levélben kérdeztük meg a fenti „dolgozat” szerzőjét, a még diák Zöldi Blankát. Következzen egy rövid e-mail részlet a válaszából:

„És a hatalomról... A meséből adódóan muszáj ezzel a kérdéssel foglalkozni, és így a gyerekek mindenképp szembesülnek a problémával. Viszont szerintem nem tudatosult bennük (legalábbis a nagy többségben), hogy az előadás egyértelműen erre lett volna kihegyezve. Inkább nagyon éles benyomásokat keltettek: a gyerekek a saját bőrükön érezték a igazságtalanságot, a nagyképűséget, az indok és cél nélküli hatalmaskodást, a csalást. Ez sokakban erős érzelmekeket váltott ki, haragot, tehetetlenséget, vagy egyszerűen nevetségesnek találták. Ezzel azt akarom mondani, hogy valahol mélyen mindenki érezte, hogy a hatalomról van szó, de nem hiszem, hogy ez a játék közben így tételesen megfogalmazódott bennük. A közös játék intenzív élmény volt mindenki számára, és kell egy kis időt hagyni, hogy leülepedjenek a dolgok.” (Zöldi Blanka, személyes email, 2008. február 11.)

Bethlenfalvy Ádám

*Az osztály adatai: PTE 1. sz. Gyakorló Általános Iskola
2.c osztály, 25 fő; osztályfőnök: Szabados Hajnalka*

A fórumszínház kérdez

– beszámoló egy „dzsóker-kurzusról” –

Kuklis Katalin

Előszó

Általában fordítva szokott lenni: megtapasztalunk valamit, megtetszik és ezért szeretnénk minél többet megtudni róla, választ kapni felmerülő kérdéseinkre. Az alábbi két beszámoló a kivételt erősíti – mert van úgy, hogy a lehetőség diktálja a sorrendet. Mindkét írás egy-egy fórumszínház élményéről szól. Elsőként egy kétnapos képzés, majd egy fórumszínház előadás tapasztalatait összegzem.

Jolly Joker, avagy beszámoló egy játékmester kurzusról

2008. január 15., helyi idő szerint 9:20. London, szitáló eső

Egy épület előtt várakozok, amelyen felirat: *People's Show*. Jó helyen járok, bár még mindig nem tudom pontosan, mire vállalkoztam, vajon valóban jó helyen vagyok-e. A fórumszínházat eddig még csak hallomásból, illetve *Sz. Pallai Ágnes* írásaiból¹⁰ ismertem. Tehát bizonyos szempontból zsákbamacskát veszek.

A tréning tájékoztatója alapján a következőkre számíthatok:

1. A kétnapos kurzus intenzív lesz.
2. Vezetője: *Adrian Jackson*.

A **fórumszínház** több (a drámán kívüli) szakterületre hatással van. Az elnevezések magyarítása kérdéses, nincs benne közmegegyezés. Lapunkban is jelent már meg a fórum módszereinek és technikáinak alkalmazásáról rövidebb-hosszabb ismertető. A „**fórum**” tanítási drámás, konvenció szintű alkalmazása során a kötőjeles megnevezést használtuk, így: **fórum-színház**. Ezt tartjuk a továbbiakban is. Bár *Augusto Boal* módszerének magyar ismertetőiben, más lapokban is több alkalommal előfordult a **Fórum Színház** írásmód, a továbbiakban ehelyett a kisbetűs, egybeírt változatot használjuk: **fórumszínház**.

A **joker** vagy **dzsóker** nagyon fontos figura a fórumszínházban. Annyira fontos, hogy helyette a **játékmester** elnevezés honosításával próbálkozunk.

Vagyis a fenti alcim helyesen: **beszámoló egy játékmester-képző kurzusról**. (A szerk.)

¹⁰ *Sz. Pallai Ágnes*: Fórum Színház: ahol a nézők is játszhatnak. In: *Várad*, 2003/2; *Sz. Pallai Ágnes*: Mégiscsak színház?! In: *Iskolakultúra*, 2003/11; *Sz. Pallai Ágnes*: A Fórum Színház dramaturgiája. In: *DPM* 2003/1